Ministry of Higher Education and Scientific research

کۆلێژ: پەروەردەی بنەڕەتی

زانکۆ : سه لاحه دین – هه ولێر

بابەت: کوردناسیی گشتی

پەرتووکی کۆرس – قۆناغی یه که م\بەشی زمانی عەرەبی

ناوی مامۆستا : ئومێد عزیز مستەفا

ساڵی خوێندن: ٢٠٢٢ - ٢٠٢٣

Ministry of Higher Education and Scientific research

پەرتووکی کۆرس

Course Book

1. ناوی کۆرس	کوردناسی گشتی
	١- ئامانجەکانی کۆرس: ١-ڕوونکردنەوەی هەموو ئەو بابەتانەیە کە لە بارەی گەلی کوردەوە ڕوونکراونەتەوە، لێرەدا ڕوونتر دەکرێنەوە و قوتابیان و خوێندکارانیان پێ ئاشنا دەکرێ. ٢-بابەتەکە وەکو بابەتێکی ڕۆشنبیری گشتی دەبێ. ٣-ڕاستکردنەوەی ئەو زانیارییانەی،کە ناحەزانی نەتەوەی کورد دژی کوردییان نوسیوە و نابابە تییانە لە بەرژەوەندی خۆیان ڕاستییەکانیان شێواندووە . ٤-لەپێناو ناساندنی قوتابی و خوێندکارانی غەیرە کورد، بە ڕیشە و ڕەچەڵەکی کورد و سەربەخۆی زمانی کوردی و داب و نەریت و شێوازی بیرکردنەوە و شارستانیەتی کورد. ٥-ناساندنی قوتابی و خوێندکاران بە سامانی دەوڵەمەندی کەلتوور و کەلەپوور و جوگرافیا لایەنە جیاجیاکانی ژیانی نەتەوەی کورد و نەژاد و مێژوو و زمان و ئەدەبیاتی کوردی . ٦-تێگەیاندنی قوتابی و خوێندکاران لەو حەقیقەتەی کە کورد نەتەوەیەکی خاک دابەشکراوی بێ قەوارەیە و بە درێژایی مێژوو توشی قڕکردن و ڕاگواستن و گۆڕینی دیمۆگرافیای خاک و ناسنامەی نەتەوەیی بۆتەوە . ٧-تێگەیاندنی قوتابی و خوێندکارانە ، کە کوردیش خاوەنی زمانێکە لە ئاستی زمانەکانی دیکەی دنیادایە لە ڕووی سروشت و پێکهاتەوە ، هەوڵ بدا بۆ پێشخستنی زمانەکەی لە ڕێگای بەکارهێنانی زمانی کوردی لە نووسین و داهێنانەکانیدا. **٢-ئامانجی تایبەتی:** بابەتی کوردناسی یەکێکە لەوبابەتانەی کە وەک پێداویستیەکی خوێندنی کۆلێژ دەخوێندرێت، بۆ تەواوکردنی یەکەی پێویست بۆ بەدەست هێنانی بڕوانامەی بەکالۆریۆس.لەلایەکی تریشەوە **هاندان و ئاراستەکردنی قوتابی بەشێوەیەکی ئەکادیمی، کە هەوڵ بدات زیاتر و چاکتر ئاگادار بێت، لەو توێژینەوەو لێکۆڵینەوانەی کە وەکو ئەرشیفێك** رابردووی **نەتەوەکەمان پێکدەهێنن**. **٣-هۆیەکانی ڕوونکردنەوە:** **بەکارهێنانی تەختەی نووسین و (پاوەرپۆینت) بۆ خستنە ڕووی ناونیشانە سەرەکییەکانی بابەتەکان و نموونەکان و پێناسەو پوختەو دەرئەنجامەکان و وێنە ڕەش و سپی و ڕەنگاوڕەنگەکان و ئامادەکردنی هەندێ کتێب و سەرچاوە بەپێی پێویستی بابەتەکە.**

٤-ڕێگای وانه ووتنه وه(طرايق التدريس)

لەم وانەیەدا چەندین شێواز بەکاردەهێنری بۆگەیشتن بەئامانجەکان و گەیاندنی زانیارییەکان بە قوتابیان وەکو:

- ڕێگای ئامادەکاری(طريقة المحاضرة):

ئەم ڕێگایە بۆ ڕونکردنەوەی چەمك و پێناسەکانی تایبەت بەم بابەتە پشتی پێ دەبەسترێت و بابەتی دیاریکراو بە پێی پرۆگرامی دەستنیشانکراو دەدریت بەقوتابیان.

-ڕێگای گفتووگۆ(طريقة المناقشه):

ئەم ڕێگایەش بۆ گفتوگۆکردن لەسەر بابەتەکەو هێنانەوەی نموونەی زیاتر لەلایەن قووتابیان و ئاڵوگۆڕکردنی بیروڕا لە نێوان مامۆستاو قووتابی بەکاردێت.

-ڕێگای پرسینەوە(طريقة الاستجواب):

ئەم ڕێگایە بەکاردێت بۆ پرسیارکردن لە قووتابیان بە مەبەستی دڵنیابوون لەوەی تا چەند ئامانجەکان بەدیهاتووە لەکاتی وانە وتنەوەدا. بێگومان بەکارهێنانی هەریەك لەم ڕێگایانەش بە پێی شێوازی وتنەوەی وانەکەو سروشتی بابەتەکەو بوونی سەرچاوەو هۆکاری پێویستی لەبەردەستدابوو دەگۆڕێت.

5- ئەرکەکانی قوتابی

ئەرکی قوتابی لەم بابەتەدا زۆرگرنگە کە ئامادەبوونی بەردەوامیان هەبێو تێبنییەکانتۆماربکەنوبەشداربن لە وانەکە بە ڕێگای گفتوگۆو خستنە ڕووی تێبینییەکان" هەروەها خوێندنەوەی ئەوسەرچاوانەی کەلەلیستی سەرچاوەی کۆرسبووکەکەئاماژەیانپێکراوە"بۆئەوەی پێشوەختەزانیارییان هەبێ لەسەر بابەتەکە. **جگە لەمانە دەبێت قوتابیان سەرو باسێك سەبارەت بە وانەکە یان ئەو بابەتانەی نزیکن لەم وانەیە ئامادە بکەن ، پاشان لە ناو پۆلدا پێشکەشی بکەن و گفتوگۆ بکرێت، بەگویرەی ئەوکاتەی لەبەردەست دایە.**

6. سیستەمی هەڵسەنگاندن

هەڵسەنگاندن لە م بابە تە دا بە ڕێگای ئە نجامدانی کویز و لێپرسینە وە ی ڕۆژانە لە بابە تە کە و ئە رکی ماڵە وە ئە نجامدانی تاقیکردنە وە ی وە رزی دە بێ کە تێکڕای تاقیکردنە وە ی وە رزی لە سە ر (40نمرە) دە بێ.

تاقیکردنەوەیکۆتاییکۆرس(٦٠نمرە)یە.ئەنجامی کۆرس لەسەر(١٠٠نمرە)یە. بەشێوەیەکی گشتی دەتوانرێت گۆڕانکاری

بکرێت لە هەر کاتێك ئەگەرهاتوو پێویست بکات بە ئاگاداربوونی ڕاگرایەتی و سەرۆکایەتی بەش و قوتابیان.
<u>7- ئه نجامه کانی فێربوون</u> پەیداکردنی شارەزایی تەواو سەبارەت بە مێژووی کورد. - ئاشنا بوون به ڕِووداو و ئەو بابەتانەی ، که پەیوەندییان بەگەلی کورد هەیە. -شارەزابوونی تەواوی خوێندکار بە زمان و ئەدەبی کوردی . -گەیاندنی زانستی نویَ سەبارەت بە هەموو بابەتێکی پەیوەندیدار بە (زمان و ئەدەبی کوردی) .

٨- ليستی سەرچاوە

1- ئیحسان نووری ئاشا(١٩٩١)، مێژووی ڕەگ و ڕەچەڵەکی کورد،وەرگێڕانی حەمەکەریم عارف،چاپی یەکەم،چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە–هەولێر.

2- زبیر بلال اسماعیل(1911) ، مێژووی زمانی کوردی ، وەرگێڕانی : یوسف رووف علی،دار الحریة للطباعة –بغداد .

3- سەلام ناوخۆش و ئیدریس عەبدوللاَ(2009) ،کوردۆلۆجی، چاپی چوارەم، چاپخانەی منارە - هەولێر .

1- سەلام ناوخۆش(2010)، زمانەوانی ، چاپی یەکەم، چاپخانەی منارە، هەولێر.

5- شوکریە رەسول (1919) ، ئەدەبی کوردی و هونەرەکانی ئەدەب، مطابع التعلیم العالي .

6-عبدالواحید مشیر محمود(2011) کوردۆلۆجی ، چاپخانەی پاك –هەولێر.

7- عەلائەدین سەجادی (1971)، مێژووی ئەدەبی کوردی ، چاپی دووەم.

1-عەلائەدین سەجادی (2000)، مێژووی پەخشانی کوردی، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە - هەولێر.

٩- عەزیز گەردی (1917)،پەخشانی کوردی ، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەددی-هەولێر.

١٠- عەبدولسەلام نەجمەدین عەبدوللاَ(2001) ، شیکردنەوەی دەقي شیعری لەرووی زمانەوانییەوە ، چاپخانەی حاجي هاشم - هەولێر .

١١- مستەفا نەریمان (1911) ، ڕێنووسی کوردی لەرەگو و ڕیشەوە، لە بلاَوکراوەکانی خانەی رۆشنبیری و بلاَوکردنەوەی کوردی ،دارالحریة للطباعة – بەغدا

١٢- محەمەد مەردۆخی(2007) ، مێژووی کورد و کوردستان ، وەرگێڕانی. عەبدول کریم محەمەد سەعید ،چاپی دووەم، خانەی چاپ و بلاَوکردنەوەی چوارچرا- سلێمانی.

١٣- مارف خەزنەدار(2010)، مێژووی ئەدەبی کوردی، بەرگی یەکەم، دەزگای چاپ و بلاَوکردنەوەی ئاراس.

11-محمد معروف فتاح (2011) ،زمانەوانی، چاپی سێیەم،چاپخانەی ئەکادیمیای کوردی،هەولێر.

15- وریا عومەر ئەمین (2009) ، ئاسۆیەکی تری زمانەوانی ، بەرگی یەکەم ، لەبلاَوکراوەکانی دەزگای چاپ و بلاَوکردنەوەی ئاراس – هەولێر.

٩ـبابەتەكان	ناوی مامۆستای وانەبێژ
ئەیلول یەکەم / بەشی جوگرافیا هەفتەی **چوارەم** : - ڕوونکردنە وە ی کۆرسبووک -دەروازەیەک بۆ کوردستان ١- زاراوەی کوردستان ٢- شوێن (پێگەی جوگرافی) ٣- شوێنی ئەسترۆنۆمی ٤- سنوور و ڕووبەر و شێوە تایبەتمەندی سروشتی کوردستان ١- بەرزی و نزمی (تۆبۆگرافیا) ٢- ئاو و هەوا ٣- دەرامەتی ئاوی تایبەتمەندی مرۆی کوردستان ١- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی پێکهاتە ٢- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی ژینگە ٣- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی قەبارە ژیانی ئابووری لە کوردستاندا	د. ئومێد عزیزمستەفا ٣کاتژمێرلەهەفتەیەکدا

١- کشتوکاڵ ٢- سامانی ئاژەڵ ٣- پیشەسازی و کانزاکان ٤- گەشتوگوزار ٤- تشرینی یەکەم دووەم / مێژوو **هەفتەیەکەم** : یەکەم: تەوەرەی مێژووی کورد لەبابەتی کوردناسی أ- ناوی کوردو کوردستان ١- کوردناسی چەمک و واتاکەی ٢- وشەی کورد ڕیشەیی و مانای ٣- زاراوەی کوردستان لەسەرچاوەکاندا ٤- گەشتوگوزار ب- مێژووی ڕیشەی نەژادی کورد ١-نەژادی کورد لە دیدی ڕۆژهەڵاتناسان. ٢-نەژادی کورد لە دیدی مێژوونوسانی کورد وغەیرەکورد ج- دانیشتوانی کۆنی کوردستان ١- هۆزەکانی کۆنی کورد ٢- مێژووی شارستانیەتی کۆنی کورد هەفتەی **دووەم** : دووەم: سەرەتاکانی پەیوەندی کورد بەئاینی ئیسلام □ جابانی کورد	

• فەتحکردنی کوردستان لەسەردەمی خەلیفە عومەری کوری خەتاب • بارزودۆخی کوردستان لەسەردەمی خەلافەتدا – میرنشینە کوردیەکان لەسەردەمی عەباسیدا – چەند لایەنێکی شارستانیەتی کورد لەسەردەمی ئیسلامیدا – دەوڵەتی ئەیوبی و ڕۆڵی ڕابەرایەتی سەلاحەدینی ئەیوبی – ڕۆڵی شارستانی زانایینی کورد لە مێژووی ئیسلامیدا **هەفتەیسێیەم:** سێ یەم: مێژووی نوێ و هاوچەرخی کورد – سەرهەڵدان و بوژانەوەی میرنشینە کوردییەکان – هۆکارەکانی ڕوخانی میرنشینە کوردییەکان – کوردستان لەململانێی ولاتانی هەرێمیدا – هەندێ لایەنی پرشنگداری شارستانیەتی میرنشینەکان – بزاڤ و شۆرشە کوردییەکان لەسەدی نوزدە و بیستدا **هەفتەیچوارەم:** – کورد و بزاڤی ڕێکخراوەیی لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستدا کورد لە کۆنگرە و پەیماننامە نێودەوڵەتیەکاندا – کۆماری کوردستان لە مەهاباد جینۆساید – **تشرینی** دووەم : – سێیەم / زمان	

هەفتەی یەکەم : ١- زمان و گرنگی زمان و جۆرەکانی زمان)پێناسەی زمان لە ڕوانگەی زمانەوانی دەروونی و کۆمەڵایەتی و گرنگی زمان و و جۆرەکانی زمان)نوسراو،جەستەیە (٢- تایبەتییەکانی زمان (زمان ڕەفتارە – زمان دەنگە – زمان سیستەمە- زمان تایبەتە بەمرۆڤ زمان هێمایە – زمان داهێنانە) ٤- خێزانە زمانییەکان) هیندۆ ئەوروپی – سامی و حامی – تۆرانی (، هاوبەشی زمانی کوردی و هیندۆئەوروپی. **هەفتەی دووەم :** ٥- مێژووی زمانی کوردی و قۆناغەکانی) قۆناغی کۆن – قۆناغی ناوەند – قۆناغی شێوەزار – قۆناغی نوێ (٦- زارەکانی زمانی کوردی و شوێنی جوگرافی) زار – تایبەتمەندی زار – جۆرەکانی زار – زارەکانی زمانی کوردی(٧- زمانی ستاندەرد و هۆکارەکانی دروستبوونی) زمانی ستاندەرد،شێوەی دروستبوونی)ئایینی – سیاسی – ئەدەبی بەرز ،(هۆکاری نەبوونی ستاندەرد لە زمانی کوردیدا(. **هەفتەی سێیەم :** ٨- ڕێنووسی زمانی کوردی و گرفتەکانی پیتەکانی زمانی کوردی – گەشەی نوسین – نوسینی نمونەیی – جۆرەکانی ئەلفوبێ – گرفتەکانی ڕێنوسی کوردی (	

	٩- پلانی زمان و سیاسەتی زمانی) زمانی دایک و پارێزگاریکردن لێی –گرنگی نەتەوایەتی زمانی دایک، ڕۆڵی نەرێنی زمانی بیانی لەسەر زمانی دایک – پلانی زمان – زمان و ئاسایشی نەتەوەیی (**هەفتەی چوارەم :** ١١- ململانێی زمانی بێگانە لەگەڵ زمانی کوردی)چەمکی ململانێ، قۆناغەکانی ململانێ، کارتێکەرەکانی سەر ململانێ(– گەشە و گۆڕانی زمانی –)چەمکی گۆڕان – بنەماکانی گۆڕان – هۆکارەکانی گۆڕانی زمانئاستەکانی گۆرانی زمان (١٢- زمان و کەلتوور -ڕەنگدانەوەی کەلتووری کوردی لە زماندا : ڕێزگرتن – پێکەوە ژیان تەبایی – مرۆڤ دۆستی ...هتد. – **کانونی یەکەم** چوارەم / بە شی ئەدەب **هەفتەی یەکەم :** یەکەم – مێژووی ئەدەبی کوردی دووەم- ڕۆژنامەگەری کوردی أ- ئەدەبی فۆلکلۆر)-پێناسەی فۆلکلۆر – گرنگی و بەهای فۆلکلۆری کوردی و رۆلی لە بونیادی شارستانی کورددا- بەشەکانی فۆلکلۆر)ئەفسانە –داستان – هەقایەت – پەندی پێشینان – مەتەڵ- -گۆرانی و هۆنراوە، ...هتد)هێنانەوەی نمونە بۆ

هەریەکێکیان. ب- ئەدەبی نوسراو)شیعر –پەخشان(١- شیعری کوردی)قۆناغەکانی شیعری کوردی(یەکەم / شیعری کلاسیکی کوردی)شێوازی شیعری کلاسیکی کوردی لە ڕووی ڕوخسار و ناوەرۆکەوە (**هەفتەیدووەم:** قوتابخانەکانی شیعری کلاسیکی کوردی - ئەدەبیاتی لوڕی : کورتەیەکی مێژووی دەربارەی باباتاهیری هەمەدانی و نمونەی شیعری - ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو : کورتەیەک دەربارەی ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو، نمونەی شیعری مەلای جزیری ئەدەبیاتی کرمانجی خواروو، قوتابخانەکەی سێ کوچکەی بابان و نمونەی شیعری نالی دووەم / شیعری نوێی کوردی - شیعری رۆمانتسیزمی کوردی - مێژووی سەرهەڵدانی شیعری نوێ و هۆکارەکانی نوێبوونەوە - تایبەتمەندێتی شیعری رۆمانسیزمی کوردی و جیاوازی لەگەڵ رۆمانسیزمی ئەورروپی - چەند نمونەیەکی شعری (گۆران)وەک نمونە - **هەفتەیسێیەم:**	

سێیەم / شیعری هاوچەرخی کوردی (لە بزوتنەوەی ڕوانگەوە تا دوای ڕاپەرین)لە ڕووی روخسار و ناوەرۆک و تایبەتمەندییەوە. پەخشانی کوردی _ مێژووی سەرهەڵدانی پەخشانی کوردی و هێنانەوەی نمونە لە نێو (دەقە کۆنەکان بە نمونەی سەرەنجام و میسحەفا رەش و جیلوە، ئاقییە نامە ،مەولودنامە، مەلامەحموودی بایەزیدی، ئەحمەدی خانی ...هتد) . هونەرەکانی پەخشانی کوردی : (هەقایەت – پەندی پێشینان – قسەی نەستەق – مەتەڵ – وتار – خوتبە – سەرگوزشتە – نامە – راگوزاری – چیرۆک – رۆمان – دراما) زۆر بە چری باسی هەریەکەیان بکرێت و نمونەیان بۆ بهێنرێتەوە (. یان دەتوانێت تەنیا جەخت لەسەر ئەم سێ هونەرەی خوارەوە بکاتەوە : - چیرۆکی کوردی - درامای کوردی - رۆمانی کوردی - **هەفتەی چوارەم** تێبینی :) مامۆستای بابەت دوای دیاریکردنی هونەرەکانی پەخشان، باشتر وایە جەخت لەسەر ئەو سێ هونەرەی سەرەوە بکاتەوە، بۆ نمونە لە بابەتی چیرۆکی کوردیدا باسی ئەمانە بکات : - مێژووی سەرهەڵدانی چیرۆکی کوردی - تایبەتمەندێتی چیرۆکی کوردی - شێوازی چیرۆکی کوردی بە پێی قۆناغەکانی چیرۆکی کوردی لە رۆمانیشدا بە هەمان شێوە :	

	– مێژووی سەرهەڵدانی رۆمانی کوردی – قۆناغەکانی رۆمانی کوردی لە درامادا : – هونەرەکانی درامای کوردی (شانۆ – تەلەفزیۆن – سینەما – رادیۆ). – مێژووی سەرهەڵدانی شانۆی کوردی، وەک دەقی نوسراو – نەک نمایش و هونەری نواندن – تایبەتمەندێتی شانۆی کوردی جەختکردنەوە لە سەر ناوەرۆکی.
	١٠-.بابە تیپراکتیک ئەگەر هەبێت

١١. تاقیکردنەوەکان

١. دارشتن: لەمجۆرە تاقیکردنەوەیەپرسیارەکانزۆربەیبەوشەیوەک روونبکەوەچۆن...؟هۆکارەکانچیبوون...؟بۆچی...؟چۆن...؟دەستپێدەکات. لەگەڵ وەڵامی نموونەیی یان نموونە دەبێت دەستەبەربکرێت .

٢. راست وچەوت:
لەمجۆرەتاقیکردنەوەیەرستەیەکیکورتدەربارەیبابەتێکدەستەبەردەکرێتوپاشانقوتابیبەراست یان چەوتدادەنێت.نموونەدەبێتدەستەبەربکرێت.

٣. بژاردەی زۆر: لەمجۆرەتاقیکردنەوەیەژمارەیەکدەستەواژەدەستەبەردەکرێتلەژێررستەیەک وپاشانقوتابیاندەستەواژەیراستهەڵدەبژێرێت.نموونەدەبێتدەستەبەربکرێت.
٤-بەشێوەیەکی گشتی پرسیارەکان بابەتی دەبێتو هەموو بەشەکانی پرۆگرامەکە لەخۆ دەگرێت.